

УДК 347.99
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2024.15>

О. В. Плєсканка
orcid.org/0009-0002-8905-041X
аспірант

*Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська Політехніка»*

ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЕЛЕКТРОННОМУ СУДОЧИНСТВІ

Вступ. Рекомендація Res (2001) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам членам щодо побудови та перебудови судових систем та правової інформації в економічний спосіб зазначено, що сучасні інформаційні технології стали незамінним засобом у сфері здійснення правосуддя і що вони, таким чином, сприяють ефективному управлінню державою, яке необхідне для нормального функціонування демократії. При цьому значна кількість європейських держав здійснює реорганізацію чи заміну як систем адміністративно-організаційної підтримки судів, так і комп'ютеризованих систем юридичної інформації [1]. Окрім того, у грудні 2018 р. Європейською комісією з питань ефективності правосуддя Ради Європи (СЕРЕЈ) ухвалено Європейську хартію етики про використання штучного інтелекту в судових системах та їх оточенні [2], в якій наголошується, що використання інформаційних технологій та інструментів у судових системах має на меті підвищення ефективності та якості правосуддя, і їх слід заохочувати. Однак це повинно здійснюватися відповідально, дотримуючись основних прав людей, закріплених Європейською конвенцією про права людини та Конвенцією про захист персональних даних, та відповідно до таких принципів: 1) застосування цифрових технологій та інструментів, заснованих на їх використанні, у судочинстві має бути сумісним з основними правами людини; 2) запобігання розвитку або посиленню будь-якої дискримінації між окремими особами або групами осіб під час застосування відповідних інструментів; 3) здійснення обробки судових рішень та судових даних із використанням лише сертифікованих та безпечних механізмів; 4) забезпечення безпечного технологічного середовища для зберігання судових даних в інформаційних системах; 5) застосування допустимих та зрозумілих методів обробки судових даних із можливістю проведення зовнішнього аудиту таких методів. Отже, питання застосування цифрових технологій у електронному судочинстві є актуальним.

Аналіз дослідження проблеми. До питання впровадження електронного судочинства зверталось багато дослідників, зокрема Р. О. Арсірій, Н. В. Кушакова, Костицька, О. В. Шамрай, Н. О. Пронь, Д. А. Кульбашенко та інші автори.

Мета статті – визначення проблем застосування цифрових технологій у електронному судочинстві.

Виклад основного матеріалу. Цифрові технології кардинально змінили світ та зруйнували бар'єри простору та часу. Це сприяло спілкуванню між усіма людьми на землі через різні платформи соціальних медіа, забезпечуючи швидке розповсюдження та обмін інформацією, тим самим підвищуючи ефективність і результативність управління різними сферами життя.

Сфера правосуддя не була захищена від цієї швидкої еволюції. Багато держав спрямовують свої зусилля на ефективне використання цифрових технологій у правосудді. Більшість із них розпочали перехід від традиційного паперового правосуддя до інтелектуального цифрового правосуддя, що потребує значних витрат, інфраструктури та кваліфікованого персоналу.

Термін «цифрова технологія» означає процес, за допомогою якого дані або інформація передаються з одного місця в інше у формі електронних посилок, незалежно від часу чи місця. Цей процес здатний переносити різні форми письмових текстів, зображень, ілюстрацій, аудіо та відеокліпів [3].

Враховуючи значний прогрес у цифрових технологіях, для судової системи стало важливим використовувати величезний потенціал цифрових технологій для досягнення ефективного цифрового правосуддя. Серед основних цілей цифрової трансформації в системі правосуддя виділяють [4]:

– Створення цифрової юридичної та судової бази даних, яка б надавала учасникам судового процесу та дослідникам цілодобовий доступ до усіх нормативно-правової бази та правових прецедентів.

– Досягнення комплексного електронного правосуддя, яке поважає права на захист і забезпечує гарантії справедливого судового розгляду за допомогою ефективних цифрових засобів, які є швидшими та зручнішими як для сторін судового процесу, так і для тих, хто працює у сфері правосуддя, ніж традиційне правосуддя.

– Сприяння комунікації між різними суб'єктами правової сфери.

– Прискорення процедур реєстрації позовів, клопотань, запитів у відповідних органах та прискорення їх вирішення.

– Спрощення оплати різноманітних судових зборів за допомогою електронних засобів.

Але для того щоб досягти мети встановлення всеосяжного цифрового правосуддя в будь-якому суспільстві, мають бути виконані певні передумови:

– Створення необхідної законодавчої бази для запровадження безпечної та інтегрованої системи, що забезпечує цифрове правосуддя. Це включає прийняття положень, що регулюють цифрові судові процеси, розпізнавання електронних доказів і регулювання їх процедур, а також вирішення проблем кібербезпеки.

– Забезпечення необхідної інфраструктури для цифрової трансформації в усіх судових установах. Це передбачає забезпечення безперебійного електропостачання, надійного доступу до Інтернету, комп'ютерів та інших інтелектуальних пристроїв для забезпечення належної цифрової доступності для судових операцій і процедур.

– Забезпечення безпечних і надійних серверів для зберігання юридичної та судової інформації, а також складних інформаційних систем, здатних обробляти, передавати та безпечно обмінюватися цими даними між юридичними особами.

– Підвищення інформаційної грамотності та володіння цифровими технологіями серед усіх зацікавлених сторін правосуддя, таких як судді, адвокати та сторони в судовому процесі [5].

Слід зауважити, що тенденція цифровізації впливає на судову систему двояко. З одного боку, законодавство стикається з проблемою адекватної правової кваліфікації нових цифрових явищ в суспільстві. З іншого боку, слід очікувати змін для самого права як системи. У Швейцарії зусилля в рамках проекту Justice 4.0 зосереджені на розвитку електронного правосуддя та мають на меті підготувати всі галузі права до епохи цифрових технологій, включаючи систему правосуддя. З огляду на можливості, передбачені проектом, кримінальне провадження могло б, виглядати наступним чином [6]. Як тільки поліції стає відомо про злочин, вона відкриває нове цифрове дос'є справи в системі поліції, використовуючи електронну ідентифікацію обвинуваченого та інших постраждалих осіб. Усі опитування та подальші розслідування, які згодом проводяться кримінальною поліцією, записуються та включаються в електронну кримінальну справу з відповідним номером справи.

Обвинувачений звертається до адвоката у кримінальних справах. Після того, як він юридично ідентифікував себе за допомогою електронної автентифікації, він може отримати прямий доступ до електронної кримінальної справи через цифрову платформу і переглядати її на постійній основі, щоб виконувати свою роль захисту. Водночас прокурорське розслідування документу-

ється в електронному вигляді та стає доступним у режимі реального часу на платформі, завдяки чому документи також можуть бути позначені як конфіденційні для окремих сторін, залучених у процес. Як адвокат у кримінальних справах, так і представник приватного позивача користуються своїми процесуальними правами (наприклад, ознайомлення з матеріалами або подання заяв) через платформу.

Після завершення розслідування або досягнення мирової угоди прокуратура оформляє закриття попереднього провадження та оголошує про це сторонам через платформу. Якщо вона вирішить подати обвинувальний акт, обвинувальний акт буде надіслано в електронному вигляді та стандартизованим способом до відповідального суду. У разі припинення провадження або винесення постанови про накладення штрафу відповідну постанову можна сформулювати в електронному вигляді з відповідними посиланнями на подальші можливі або необхідні кроки в процесі. Письмове спілкування через платформу триватиме до припинення провадження або винесення остаточного рішення. Після остаточного завершення процедури номер справи дезактивується, а кримінальна справа архівується в електронному вигляді. Будь-які публікації судових рішень і медіа-релізи зрештою будуть доступні для громадськості через загальнодоступний збір даних на відповідній платформі [6].

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система України, однією з підсистем якої є «Електронний суд», довгий час чекала на свій запуск, але на шляху до її впровадження виникали різноманітні перепони як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру [7]. Наразі, Вища рада правосуддя здійснила низку кроків, щоб нарешті зрушити цю проблему з непохитного місця і частково запустити «Електронний суд».

Перевагами електронного суду можна вважати [8]:

- 1) зручність та економія часу;
- 2) автоматизація документообігу, мінімізація зловживань;
- 3) економічність (повністю комп'ютеризована система, яка надає можливість економити на транспортних витратах для того, щоб дістатись того чи іншого суду, а також витрати, що пов'язані з друкування необхідних паперів);
- 4) сприяння єдності судової практики (розробка та впровадження універсального формату обміну даними, завдяки якому стане можливою передача справ та документів між автоматизованими системами документообігу різних судів).

Проте існують і досить суттєві недоліки електронного суду, такі як:

- 1) вимагає високого рівня захищеності інформації (не виключена можливість збоїв в інфра-

структурі системи електронної передачі і зберігання даних, блокування на деякий час доступу громадян та організацій до офіційної правової інформації);

2) відсутність наукового підґрунтя (переважна частина положень проекту «Електронний суд» запозичені з досвіду зарубіжних країн);

3) недоступність певним категоріям громадян (вікові, майнові особливості, значна частина населення не долучена до цифрової культури і традиційно користується паперовими носіями правової інформації).

Висновки. Отже, головною метою електронного правосуддя є спрощений доступ громадян до послуг, які надає правосуддя. Проте досягнення комплексного цифрового правосуддя потребує надійної нормативної бази та відповідної матеріальної інфраструктури. Слід зауважити, що говорячи про цифровізацію правосуддя слід згадати про людські ресурси. Судді та усі інші учасники процесу насамперед люди. Якщо вони не мають достатніх знань про те, як правильно та ефективно використовувати надані їм технології, електронне правосуддя не може досягти своєї основної мети.

Література

1. Рекомендація Rec 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо побудови та перебудови судових систем та правової інформації в економічний спосіб: ухвалена Комітетом Міністрів 28 лютого 2001 року на 743-му засіданні заступників міністрів / Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ. 2015. 708 с.
2. Carta Europeia de Ética sobre o Uso da Inteligência Artificial em Sistemas Judiciais e seu ambiente: 3 e 4 de dezembro de 2018. URL: <https://rm.coe.int/cartaetica-traduzida-para-portugues-revista/168093b7e>
3. The Impact of Digital Technologies. URL: <https://www.un.org/en/un75/impact-digital-technologies>
4. Kattan Al Digital Justice «Model of the United Arab Emirates». 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/377757219_Digital_Justice_Model_of_the_United_Arab_Emirates
5. Baghdadi Al, Mohammed References and mechanisms for activating the directive plan for digital transformation in the justice system between 2021 and 2025 in Morocco. *Business Disputes Magazine*. № 57. 2020.
6. Machleidt Lehmann, Die E-Justizakte – Anforderungen/Anwendungen/Ausblick, Justice – Justiz – Giustizia 1/2019. URL: <https://library.oapen.org/bitstream/id/48552990-342b-4cd7-b40b-b84f30029e85/9783719043971.pdf>
7. Швецова Л. «Електронний суд»: перенести неможливо впровадити. URL: <https://hcj.gov.ua/news/oglyad-zmi-elektronnyu-sud-perenesty-nemozhlyvo-vprovadyty>.
8. Шкарнега О. С., Скоробогата Ю. С. Електронний суд в Україні: переваги та недоліки. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції: матеріали Міжнарод. наук.-практич. конф. (м. Одеса, 18 травня 2018 р.). У 2-х т. Т. 2. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 83–86.

Анотація

Плесканка О. В. Застосування цифрових технологій у електронному судочинстві. – Стаття.

Стаття присвячена проблемам застосування цифрових технологій у електронному судочинстві. Підкреслено, що цифрові технології кардинально змінили світ та зруйнували бар'єри простору та часу. Це сприяло спілкуванню між усіма людьми на землі через різні платформи соціальних медіа, забезпечуючи швидке розповсюдження та обмін інформацією, тим самим підвищуючи ефективність і результативність управління різними сферами життя. Сфера правосуддя не була захищена від цієї швидкої еволюції. Багато держав спрямовують свої зусилля на ефективне використання цифрових технологій у правосудді. Більшість із них розпочали перехід від традиційного паперового правосуддя до цифрового правосуддя, що потребує значних витрат, інфраструктури та кваліфікованого персоналу.

Підкреслено, що в Рекомендаціях Rec (2001) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо побудови та перебудови судових систем та правової інформації в економічний спосіб зазначено, що сучасні інформаційні технології стали незамінним засобом у сфері здійснення правосуддя і що вони, таким чином, сприяють ефективному управлінню державою, яке необхідне для нормального функціонування демократії. При цьому значна кількість європейських держав здійснює реорганізацію чи заміну як систем адміністративно-організаційної підтримки судів, так і комп'ютеризованих систем юридичної інформації. Окрім того, у грудні 2018 р. Європейською комісією з питань ефективності правосуддя Ради Європи (СЕРЕJ) ухвалено Європейську хартію етики про використання штучного інтелекту в судових системах та їх оточенні, в якій наголошується, що використання інформаційних технологій та інструментів у судових системах має на меті підвищення ефективності та якості правосуддя, і їх слід заохочувати.

Зауважено, що головною метою електронного правосуддя є спрощений доступ громадян до послуг, які надає правосуддя. Проте досягнення комплексного цифрового правосуддя потребує надійної нормативної бази та відповідної матеріальної інфраструктури. Слід зауважити, що говорячи про цифровізацію правосуддя слід згадати про людські ресурси. Судді та усі інші учасники процесу насамперед люди. Якщо вони не мають достатніх знань про те, як правильно та ефективно використовувати надані їм технології, електронне правосуддя не може досягти своєї основної мети.

Ключові слова: цифрове правосуддя, суд, електронне урядування, електронна демократія, електронна судова справа, цифрова рівність.

Summary

Plescanka O. V. Application of digital technologies in electronic justice. – Article.

The article is devoted to the problems of using digital technologies in electronic justice. It is emphasized that digital technologies have radically changed the world and destroyed the barriers of space and time. It has facilitated communication among all people on earth through various social media platforms, enabling rapid dissemination and exchange of information, thereby increasing the efficiency and effectiveness of managing various spheres of life. The field of justice has not been immune to this rapid evolution. Many states are

directing their efforts to the effective use of digital technologies in justice. Most of them have started the transition from traditional paper justice to digital justice, which requires significant costs, infrastructure and skilled personnel.

It is emphasized that in the Recommendations Rec (2001) 2 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on the construction and reconstruction of judicial systems and legal information in an economical way, it is stated that modern information technologies have become an indispensable tool in the field of justice and that, thus, they contribute to effective state management, which is necessary for the normal functioning of democracy. At the same time, a significant number of European states are reorganizing or replacing both administrative and organizational support systems for courts and computerized legal information systems. In addition, in December 2018, the European Commission for the Efficiency of Justice

of the Council of Europe (CEPEJ) adopted the European Charter of Ethics on the use of artificial intelligence in judicial systems and their environment, which emphasizes that the use of information technologies and tools in judicial systems aims improving the efficiency and quality of justice and should be encouraged.

It is noted that the main goal of electronic justice is simplified access of citizens to services provided by justice. However, achieving comprehensive digital justice requires a reliable regulatory framework and appropriate material infrastructure. It should be noted that when talking about the digitalization of justice, human resources should be mentioned. Judges and all other participants in the process are, first of all, people. If they do not have sufficient knowledge on how to use the technology provided to them correctly and effectively, e-justice cannot achieve its main goal.

Key words: digital justice, court, e-governance, e-democracy, e-court case, digital equality.